

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-8-72-44>

УДК 793.38

Хухра Л.С.

Львівський національний університет імені Івана Франка

MODERN JAZZ DANCE TA CONTEMPORARY DANCE, ГЕНЕЗИС ТА РОЗВИТОК В УКРАЇНІ

Анотація. У статті представлено аналіз генезису та становлення в Україні modern jazz dance та contemporary dance. Становлення даних напрямків хореографії мають провідне значення для розвитку мистецтва, що спричинює актуальність статті. Обґрунтовано особливості modern jazz dance як поєднання двох стилів хореографії – модерн та джаз-танцю. Висвітлено розвиток джаз-танцю як сучасного хореографічного мистецтва. Визначено місце контемпорарі джаз-танцю в сучасному хореографічному мистецтві. Установлено значення контемпорарі джаз-танцю під час вивчення студентами-хореографами вищих навчальних закладів. Досліджено і розглянуто питання історії розвитку аматорських та творчих об'єднань, заснованих на джазовій культурі. Прослідковано поєднання modern jazz dance та contemporary dance у культурному процесі.

Ключові слова: modern jazz dance, jazz dance, contemporary dance, хореографія, танець, мистецтво, синтез хореографічних напрямків.

Khukhra Lidiia

Ivan Franko National University of Lviv

**MODERN JAZZ DANCE AND CONTEMPORARY DANCE,
GENESIS AND DEVELOPMENT IN UKRAINE**

Summary. The purpose of the paper is to analyze modern jazz dance and contemporary dance in Ukraine, following their combination in the cultural process. The article presents an analysis of the genesis and formation of modern jazz dance and contemporary dance in Ukraine. The formation of these areas of choreography has a leading importance for the development of art, which causes the importance of the article. Features of modern jazz dance as a combination of two styles of choreography – modern and jazz dance are substantiated. The development of jazz dance as contemporary choreographic art is covered. The place of contemporary jazz dance in modern choreographic art is determined. The significance of contemporary jazz-dance during the study of students-choreographers of higher educational establishments has been established. The issues of the history of the development of amateur and creative associations based on jazz culture have been explored and discussed. The combination of modern jazz dance and contemporary dance in the cultural process has been followed. At present, great attention is paid to one of the components of contemporary choreographic art contemporary jazz dance (contemporary jazz dance). The formation of modern contemporary jazz-dance (contemporary jazz-dance) at this stage of its development has not yet come to an end, but right now there is a question of understanding its content, approaches, methods and forms. Contemporary, jazz-dance is widespread in contemporary art due to its origins, namely jazz-dance, which has gone through the way of domestic, folk, lounge dance, taking on different stage forms in theatrical performances. Already nobody is surprised by ballet performances, where as a basis of choreographic vocabulary the contemporaries use jazz dance. There are many schools of modern dance, choreographers, dancers-performers, stage makers who use contemporary jazz dance in their stage work. Introduction of modern jazz dance and contemporary jazz-dance will allow to expand the whole scientific spectrum of perception of contemporary choreographic art in Ukraine and to better understand and analyze the content of dance.

Keywords: modern jazz dance, contemporary dance, jazz, dance, choreography, dance, art, synthesis of choreographic directions.

Постановка проблеми. У даний час велика увага приділяється одним із складових частин сучасного хореографічного мистецтва – модерн джаз-танцю (modern jazz dance) та контемпорарі джаз-танцю (contemporary jazz-dance). Формування вказаних напрямів на даному етапі свого розвитку ще не завершилося, але саме зараз стоїть питання розуміння їх змісту, підходів, методів і форм. Модерн джаз-танець та контемпорарі джаз-танець знаходять широке поширення в сучасному мистецтві завдяки своїм витокам, а саме джаз-танцю, який пройшов шлях побутового, фольклорного, салонного танцю, приймаючи різні сценічні форми в театралізованих діях. Уже нікого не дивують балетні спектаклі, де як основа хореографічної лексики використовується модерн джаз-танець та контемпорарі джаз-танець. Крім того, дуже часто постановники шоу-програм задіють саме ці напрямки. Існує безліч

шкіл сучасного танцю, хореографів, танцівників-виконавців, постановників, які використовують модерн джаз-танець та контемпорарі джаз-танець у своїй сценічній творчості [1, с. 24].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дана тематика є постійним об'єктом уваги мистецьких науковців. Дану тему досліджували та вивчали І. Денежко [1], О. Дініц [3], Т. Драч [4], І. Карпенко [5; 6], В. Конен [7], В. Нікітін [8], О. Плахотнюк [9–15], які проаналізували досягнення світового та вітчизняного jazz dance, modern jazz dance та contemporary dance, чим зробили неоціненний внесок в наукову думку мистецтвознавства та хореології. Їхні наукові роботи стали вагомим внеском у розвитку хореографії та джаз-танцю зокрема.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Джаз-танець – це форма танцю, яка змінюється, вдосконалюється і прино-

силь нове, цікаве і популярне, де робота корпусом танцюриста стає джерелом ритму. Джаз-танець включає в себе такі напрямки, як стріт-джаз-танець, класичний джаз-танець, бродвей джаз-танець, теп-танець, контемпорарі джаз-танець. Але в даній статті вперше проведено аналіз формування та розвитку модерн джаз-танцю та контемпорарі джаз-танцю.

Мета статті полягає в тому, щоб проаналізувати modern jazz dance та contemporary dance в Україні, прослідкувавши їхнє поєднання у вишарпані сценічних творах, хореографічних виставах, балетах.

Виклад основного матеріалу. Jazz modern – вид сучасного танцю, що включає в себе елементи і рухи з класичних танців, джазової хореографії, модерну.

Джаз-модерн танець не має чітких меж і рамок, за рахунок цього кожен танцівник має можливість поєднувати різні елементи і трактувати їх по-своєму. Танець панують у всьому світі через його універсальність, енергійність і свободу самовираження. Основна частина танцю, як правило, складається з чистої імпровізації, де танцюрист висловлює свої переживання та емоції за допомогою рухів.

На відміну від балетних зв'язок, які відрізняються легкістю, кроки в jazz modern dance – гранично приземлені до підлоги. Оскільки jazz modern dance експресивний стиль, він відмінно підійде темпераментним людям. Крім того, джаз-модерн танець не має будь-яких виражальних рамок, тому він надає свободу для творчості.

В Україні створено немало професійних шкіл, де вивчають та викладають джаз-модерн. Джаз-модерн виник у результаті поєднання двох стилів хореографії – модерн та джаз-танцю [4, с. 147; 15].

Проблему розвитку джаз-танцю як сучасного хореографічного мистецтва досліджували В. Конен, Н. Шереметьевская, В. Нікітін, О. Дініц і багато інших. Зокрема, В. Конен у своїй фундаментальній науковій праці «Формування джазу як музично-виразна система, естетика, процес виникнення видів і жанрів» торкнулася й іншої складової джазового мистецтва – танцю. Вона розглядає становлення джаз-танцю в контексті історії джазового мистецтва. Дослідниця зазначає, що три основні моменти визначили яскраву новизну музики на менестрельній естраді – величезна роль танцювального початку і його оригінальне американське переломлення. Настільки ж важливим є значення банджо, тісно пов'язаного з танцем.

За своїм зовнішнім оформленням негритянський концерт належав до типу естрадного вар'єте, де танцювальні номери завжди займали певне, досить велике місце [7, с. 109]. В. Конен стверджує, що джаз-танець є невід'ємною частиною джазового мистецтва, в усій його виразній красі і багатогранності, з безліччю відтінків і течіями в історичному розвитку: джаз породив безліч різновидів – високих і вульгарних, вишуканих і спрощених, пов'язаних з європейською практикою і безмежно далеких від неї. В аналізі історії джазової музики звертається увага на формування танцювального напрямку джазу, на форми його сценічного втілення. Так, в 20 роках ХХ століття він був невіддільний від танцю і розважальної естради [7, с. 266].

У роботі «Джазові танці» О. Дініц розглянула манеру виконання танців із програми бального танцю, що у своїй основі мають джазове коріння. Автор звернула увагу на історію виникнення джазових танців, теоретично обґрунтувала їх розвиток, охарактеризувала положення виконавців у парі, основні танцювальні па, манеру виконання. Авторка зазначила, що «неповторність джазових танців у їх колористиці, захопленості, можливості імпровізації. Тільки навчившись танцювати, можна отримати задоволення від танцювання в парі, насолоджуватись музикою» [3, с. 3].

Джаз-танець у мистецтвознавстві має чітке визначення. Джаз-танець (англ. Jazz: як дієслово – «порушувати», «активізувати», «захоплювати»; як іменник – «міць», «поривчастість», «екстаз») – стиль в сучасній хореографії афроамериканського походження [9, с. 145].

Від традиційних танців африканців джаз-танець успадкував дві основні властивості – поліцентрию й ізоляцію. Африканські танцівники не танцюють з випрямленою спиною й напруженим тулубом. Їхні рухи зароджуються в різних частинах тіла, що рухаються незалежно одна від одного, переважно з різною швидкістю і різною амплітудою. Саме цей руховий принцип і називається поліцентриєю у джаз-танці [13, с. 42]. Ізоляція – це властивість до виконання танцювальних па незалежно один від одного й окремими частинами тіла. Це дає змогу виправляти певні недоліки постави, незначні викривлення хребта, плечей, напруги у м'язах [18, с. 491].

З 90-х років ХІХ століття до кінця другої світової війни починається новий етап розвитку джазового танцю як особливої техніки, зі своєю школою, певною хореографічною лексикою, системою рухів. Саме в цей період джазовий танець впливає не лише на театральний і побутовий танець, а й на балетний театр. Жанрова природа джазового танцю стає більш очевидною. Взаємовплив «чорного» і «білого» танцю дедалі збільшується, втрачається фольклорний характер танцю. Усе це зумовлює виділення джазового танцю в окремий напрям танцювальної техніки – класичний джаз танець [11, с. 183].

В середині ХХ століття джаз-танець яскраво представлений у балеті «Червоний мак». Тут вперше на балетній сцені представлений танець «Яблучко», танець, що був популярний серед одеських моряків з елементами чечітки (теп-танцю). В цьому балеті, вирішуючи проблематику представлення буржуазії балет-майстри звертаються до джаз-танцю, оскільки на той час у Радянському Союзі джаз вважався буржуазним видом мистецтва. Так, глядачі мали можливість ознайомитись із джазовою хореографією [10, с. 165].

В результаті, у сучасній хореографії джаз-танець має свої характерні ознаки: акценти на емоційному стані і індивідуальну виконавську майстерність танцівника, який імпровізує на джазову, популярну чи іншу музику. Джаз-танець використовує: «свінгові пульсування» і синкоповані рухи при повному розкріпаченні і значній рухливості тулуба, рук, обертальних рухів тазостегнової частини тіла, а також позу колапсу [2].

На сьогодні джаз-танець розвивається як самостійний вид танцювального мистецтва за своїми принципами, художньо-виражальними

формами й напрямками. Тенденція до синтезу мистецтв – одна з категорій джаз-танцю: театральність і видовищність ґрунтуються на універсальній властивості візуальності; позиції музики та хореографічного тексту при незалежності в імпровізації, самостійності, або, як мінімум, рівних правах з музичним рядом і хореографічними па. При відтворенні мімічна маска, грим, зовнішній імідж – це спроба перевтілення і відповідне переведення музики й танцю у візуальне мистецтво самовираження, де костюм працює на підсилення театральності джазового концерту, в якому можна простежити стилізацію, наслідування моди попередніх епох, акцент на соціальний статус виконавця [12, с. 252].

Так, джаз-танець займає одне з важливих місць у сучасному хореографічному мистецтві. Його використання надає можливість втілювати на сцені різноманітні образи і сюжети, він задовольняє потреби сучасності для реалізації і вираження через мистецтво танцю. Розуміння й знання джаз-танцю допомагають більш глибоко аналізувати хореографічні твори у всіх їх проявах і виявленнях [14, с. 137].

Згідно з В. Нікітіним, до джаз-модерн танцю долучені як африканський джаз, з його емоційною та імпровізаційною складовими, так і американський напрям модерн-танцю, чому сприяло поширення означеного напрямку в Сполучених Штатах Америки [8].

Джаз-модерн на території України набув поширення наприкінці ХХ століття, коли в Україну із Західної Європи прибули хореографи, котрі почали популяризувати цей новий стиль. Модерн-джаз танець базується на стилі модерн, однак музичний супровід, костюми, сценічні атрибути мають відповідати національній (африканській) джазовій тематиці. В Україні до періоду незалежності джазова хореографія в чистому вигляді не існувала, адже мистецтво, так само, як і наука та культура, мало певні цензурні обмеження. Після зникнення бар'єрів на шляху до Європейської цивілізації, обмін інформацією в галузі хореографії України інтенсифікувався. Першими, з ким мав можливість ознайомитись радянський глядач, стала трупа «Elvin Eily», яка показала радянському глядачеві джазовий танець. Після цього почали проводитись семінари та тренінги, які дозволили опрацювати та розвинути цей стиль хореографії в Україні, а згодом «завезений» стиль набув української національної еволюції і нових форм, що посприяло виникненню постановок у модерн-джаз танці [15].

Однією хто почав працювати в цьому стилі, була представниця столичної школи, випускниця Української муніципальної академії балету Тетяна Островерх. І нині можна спостерігати розвиток цього стильового напрямку завдяки проведеному нею професійним майстер-класів по всій території України танцю. Також серед українських молодих майстрів джаз-модерн танцю слід особливу увагу приділити творчості Радю Поклітару. У його балеті працюють переважно випускники Київського хореографічного училища. Однак ця ситуація склалася не відразу, адже спочатку він не міг тримати професійну трупу, зараз його колектив має повноцінний репертуар на базі Київського муніципального театру дітей та юнацтва [4, с. 147–148].

«Contemporary art» як мистецтвознавчий термін вживається з 90-х років ХХ століття, трактується як актуальне мистецтво, що означає сукупність художніх практик, сформованих у другій половині ХХ століття. Зазвичай під контемпорарі розуміють мистецтво, яке відноситься до модернізму або знаходиться в протиріччі з цим явищем. Не випадково існують Museums of Modern Art і Museums of Contemporary Art, в колекціях, яких часто можна виявити роботи одних і тих же авторів [8].

Досліджуючи і розглядаючи питання історії розвитку аматорських та творчих об'єднань, заснованих на джазовій культурі, науковець І. Денежко зазначила, що історія становлення та розвитку аматорських об'єднань, заснованих на джазовій культурі, сягає своїм корінням в період виникнення і формування джазу [1].

Сучасне мистецтво можна трактувати: «як не те, що відбувається сьогодні, а те, що вступає в дуже активний діалог, в деяку конфронтацію з суспільством, з соціальною ситуацією, взагалі з тим, що відбувається в світі, діє і активно реагує на стан суспільства і стан сьогодення світу» [8].

Музика contemporary jazz – це поєднання приємної, м'якої атмосфери smooth jazz, вишуканого саунду jazz-funk і crossover jazz, з відтінками поп-музики і rhythm and blues (R. B.). Незважаючи на те, що музика contemporary jazz зберегла акценти імпровізації, особливе значення надається яскравості, мелодійності та легкості сприйняття музики.

Необхідно відзначити, що контемпорарі джаз-танець запозичив термінологію і окремі рухи з різних танцювальних напрямків. Наприклад, балет дав французьку термінологію класичних рухів, позиції рук і ніг. «Джаз-танець сформував термінологію джазового хореографічного мистецтва і характерну манеру виконання – своєрідну свободу розкріпачення торса і включення його в активну роботу під час виконання танцювальних па. Підкреслена ритмічність рухів запозичена у теп-танцю. Бальні танці вплинули на становлення своєрідної манери подачі характеру і взаємин при виконанні хореографічного руху в парі [2].

Танцювальна техніка contemporary jazz-dance як напрямок сучасної хореографії вже протягом 1970–2010 років активно застосовується в європейській системі хореографічної освіти. У даний час ці напрямки сучасного мистецтва також активно інтегруються в систему балетмейстерської освіти України.

У першому десятилітті ХХІ століття контемпорарі джаз-танець входить в навчальні курси по сучасній хореографії вищих навчальних закладів, і як результат, у своїх дипломних роботах студенти виявляють творчий підхід до вирішення поставлених завдань, використовують сучасні хореографічні прийоми, підходи і танцювальну лексику [9, с. 146–147].

Таким чином, необхідно дати визначення контемпорарі джаз-танцю як сучасному напрямку розвитку джаз-танцю. Контемпорарі джаз-танець (англ. contemporary jazz-dance, де contemporary – «ровесник», «сучасний», «одночасний»; jazz як дієслово – «порушувати», «активізувати», «захоплювати»; як іменник – «міць», «порив», «екстаз»; dance як іменник – «танець», як дієслово – «танцювати», «потанцювати»), по суті,

е загальним терміном для джаз-танцю першого десятиліття ХХІ ст., як продовження тенденцій розвитку синтезу модерн-джаз танцю і джаз-танцю середини – кінця ХХ ст. Для втілення контемпорарі джаз-танцю характерні: імпровізація, підвищена емоційність, витончена ритмічність рухів як всього тіла танцюриста,

так і окремих його частин, як по горизонталі, так і по вертикалі сценічного простору. Гідність контемпорарі джаз-танцю полягає в його повній свободі. Він розкріпає не тільки фізично, а й психологічно, допомагає танцюристу найбільш повно виразити себе і розкритися як особистість. Контемпорарі джаз-танець розвиває пластичність і почуття ритму, його відмінна риса – це вільна пластика тіла, гармонія рухів, баланс, ізоляція рухів окремих частин тіла [9, с. 146–147].

Висновки і пропозиції. На підставі вищевикладеного ми можемо зробити висновок про те, що модерн джаз-танець та контемпорарі джаз-танець займають важливе місце в сучасному хореографічному мистецтві. Їх використання задовольняє творчі потреби балетмейстерів, хореографів-постановників при реалізації своїх ідей, пошуків, задумів. Вивчення даних напрямів студентами-хореографами вищих навчальних закладів сприяє формуванню нового підходу до вирішення творчих завдань. Введення термінів модерн джаз-танець (modern jazz dance) та контемпорарі джаз-танець (contemporary jazz-dance) в хореографічне мистецтво буде сприяти розширенню всього наукового спектра сприйняття сучасного хореографічного мистецтва, що дозволить більш глибоко розуміти, аналізувати, формувати знання про зміст хореографічного твору.

Список літератури:

1. Денежко І. Особливості розвитку аматорських і творчих об'єднань, заснованих на джазовій культурі. *Історичні, філософські, політичні та юридичні науки, культурологія та мистецтвознавство. Питання теорії і практики*. 2008. № 1. С. 24–26.
2. Джаз. Техніка. URL: http://www.vestadance.ru/blog/post_1191416603.html (дата звернення: 08.12.2014).
3. Диниц О. Джазовые танцы. Донецк : Сталкер, 2003. 61 с.
4. Драч Т. Становлення суміжних з модерном напрямів хореографії в Україні. *Культура України*. 2019. Випуск 63. С. 144–151.
5. Карпенко І. Навчально-методичний посібник з дисципліни «Сучасний танець». 2009. 90 с.
6. Карпенко І. Навчально-методичний посібник з дисципліни «Сучасний танець і методика його викладання». 2010. 224 с.
7. Конен В. Народження джазу. 1984. 320 с.
8. Нікітін В. Модерн-джаз танець. Етапи розвитку. Метод. Техніка. 2004. 414 с.
9. Плахотнюк А. Формирование контемпорари джаз-танца (contemporary jazz-dance). *Сб. науч. статей. Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики*. 2014. № 5(43). Часть II. С. 144–147.
10. Плахотнюк О. Джаз танець на академічній балетній сцені: генезис та персоналії. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка*. 2014. Вип. 8. С. 164–169.
11. Плахотнюк О. Джаз-танець у контексті розвитку сучасного хореографічного мистецтва України. *Вісник КНУ ім. Карпенка-Карого : зб. наук. праць*. 2013. Вип. № 12. С. 179–186.
12. Плахотнюк О. Культурно-мистецький вплив джаз-танцю на формування модних тенденцій ХХ століття. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2015. Випуск № 27. С. 252–261.
13. Плахотнюк О. Проблематика розуміння природи афро-джаз-танцю. *Молодий вчений*. 2018. Вип. № 7(59). С. 40–44.
14. Плахотнюк О. Сценічні та побутові форми джаз-танцю. *Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка : зб. наук. праць*. 2013. С. 130–139.
15. Плахотнюк О. Сучасний джаз-танець як феномен художньої культури : дис. ... канд. мистецтвознавства. Спеціальність 26.00.01 — теорія та історія культури. Державний вищий навчальний заклад «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». Івано-Франківськ, 2016.
16. Krauss R. URL: <http://www.columbia.edu/cu/arthistory/faculty/Krauss.html> (дата звернення: 08.12.2014).
17. Plahotnyuk A. Pedagogical methods of dance art therapy practice jazz dance. *Vzdelávanie a spoločnosť / Medzinárodný nekonferenčný zborník*, 2016. S. 487–494.

References:

1. Denezhko I. (2008). Osoblyvosti rozvytku amatorskykh i tvorchykh obiednan, zasnovanykh na dzhazovii kulturi [Features of development of amateur and creative works based on jazz culture]. *Istorychni, filosofski, politychni ta yurydychni nauky, kulturolohiia ta mystetstvoznavstvo. Pytannia teorii i praktyky*, no 1, pp. 24–26.
2. Dzhaz. Tekhnika [Jazz. Technics] (2014). Retrieved from: http://www.vestadance.ru/blog/post_1191416603.html (accessed: 08.12.2014).
3. Dinitis O. (2003). Dzhazovyie tantsyi [Jazz dance]. Donetsk : Stalker, 61 p.
4. Drach T. (2019). Stanovlennya sumizhnhii z modernom napryamiv horeografii v Ukrayini [Formation of modern and contemporary choreography in Ukraine]. *Kultura Ukrayini*, no 63, pp. 144–151.
5. Karpenko I. (2009). Navchalno-metodychnyi posibnyk z dystsypliny «Suchasnyi tanets» [Skillful-methodical companion in the discipline “Happiest dance”], 90 p.
6. Karpenko I. (2010). Navchalno-metodychnyi posibnyk z dystsypliny «Suchasnyi tanets i metodyka yoho vykladannia» [Skillful-methodical companion in the discipline “Happiest dance and methodology of the weekend”], 224 p.
7. Konen V. (1984). Narodzhennia dzhazu [Jazz was born], 320 p.
8. Nikitin V. (2004). Modern-dzhaz tanets. Etapy rozvytku. Metod. Tekhnika [Modern jazz dance. Step Up. Method. Technics], 414 p.
9. Plahotnyuk A. (2014). Formirovanie kontemporari dzhaz-tantsa (contemporary jazz-dance) [The formation of contemporary jazz-dance]. *Sb. науч. statey. Istoricheskie, filosofskie, politicheskie i yuridicheskie nauki, kulturologiya i iskusstvovedenie. Voprosyi teorii i praktiki*, no 5(43), Chast II, pp. 144–147.
10. Plahotnyuk O. (2014). Dzhaz tanets na akademichnyi baletnyi steni: genesis ta personaliyi [Jazz dance in the academic ballet scene: genesis and personnel]. *Aktualni pytannia humanitarnih nauk : mizhvuzivskiy zbirnik prats molodih vchenih Drogobitskogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu im. I. Franka*, no 8, pp. 164–169.

11. Plahotnyuk O. (2013). Dzhaz-tanets u konteksti rozvitku suchasnogo horeografichnogo mistetstva Ukrayini [Jazz dance at the context of developing the choreographic mystery of Ukraine]. *Visnik KNU im. Karpenka-Karogo : zb. nauk. prat*, no 12, pp. 179–186.
12. Plahotnyuk O. (2015). Kulturno-mistetskiy vpliv dzhaz-tantsyu na formuvannya modnih tendentsiy XX stolittya [Cultural and mystical influx of jazz dance on the form of fashion trends of the twentieth table]. *Visnik Lvivskoyi natsionalnoyi akademiyi mistetstv*, no 27, pp. 252–261.
13. Plahotnyuk O. (2018). Problematika rozuminnya prirodi afro-dzhaz-tantsyu [Problems of understanding the nature of Afro-jazz dance]. *Molodiy vcheniy*, no 7(59), pp. 40–44.
14. Plahotnyuk O. (2013). Stsenichni ta pobutovi formi dzhaz-tantsyu [Scenic and pobutovi form jazz dance]. *Visnik LNU im. T. Shevchenka : zb. nauk. prats*, pp. 130–139.
15. Plahotnyuk O. (2016). Suchasniy dzhaz-tanets yak fenomen hudozhnoyi kulturi [Today's jazz dance is a phenomenon of art culture] : dis. ... kand. mistetstvoznavstva. Setsialnist 26.00.01 – Teoriya ta istoriya kulturi. Derzhavniy vischiy navchalniy zaklad «Prikarpatiskiy natsionalniy universitet Imeni Vasilya Stefanika», Ivano-Frankivsk.
16. Krauss R.E. (2014). Retrieved from: <http://www.columbia.edu/cu/arhistory/faculty/Krauss.html> (accessed: 08.12.2014).
17. Plahotnyuk O. (2016). Pedagogical methods of dance art therapy practice jazz dance. *Vzdelávanie a spoločnosť / Medzinárodný nekonferenčný zborrnk*, pp. 487–494.